

İdari Açidan 1925 - 1990 Arasında Azîz Mahmud Hüdâyî Türbesi

S E Y F E T T İ N Ü N L Ü
Araştırmacı - Yazar

Üsküdar'daki ziyaret yerleri içinde en fazla ilgi ve teveccüh şüphesiz Azîz Mahmud Hüdâyî türbesidir. Bu türbe Hüdâyî Mahmud Sokağı ile Azîz Efendi Mektebi sokağının çevrelediği geniş bir alana yayılan Hüdâyî Efendi Celvetî Dergahı'nın kapladığı alan içindedir. Türbenin günümüzde Türbeler Müdürlüğü envanter numarası 057dir. Adresi de Gülfem Hatun Mahallesi Mektep Sokak 433 ada ve 24. parseldir. 1850 yılında yaşanan meşhur Üsküdar yangınında türbe haricindeki tüm külliye yanmış ve harap olmuş, 1855 'te Sultan Abdülmecid külliyei yeniden inşa ettirmiştir. Ancak bu yapım aşamasında Türbe klasik dönem özelliklerini muhafaza etmiştir. Türbe'de medfun olanlar:

1. Celvetî Tarikatı şeyhi Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretleri (1543-1628)
2. Oğlu Evliya Mehmet Muhtar Efendi (vef. 1004)
3. Oğlu Mustafa Ebrar Efendi (vef. 1004)
4. Oğlu Ali Murtaza Efendi (vef. 1010)
5. Oğlu Abdulvahid Efendi (vef. 1020)
6. Oğlu Ahmed Sıddık Efendi (vef. 1034)
7. Kızı Fatma Zehra Hanım (vef. 1034)
8. Kızı Ayşe Hanım (vef. 1009)
9. Kızı Zeyneb Hanım (vef. 1052)
10. Torunu Fatma Zehra Hanım (1052)

Bu kısa girişten sonra tebliğimizde üzerinde duracağımız husus sadece Türbe'ye dönük olarak Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze uzanan zaman diliminde yaşanan idari-bürokratik iş ve işlemlerin safhaları olacaktır. Bilindiği gibi 30.11.1925 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve zaviyelerle türbelerin seddine ve tür-

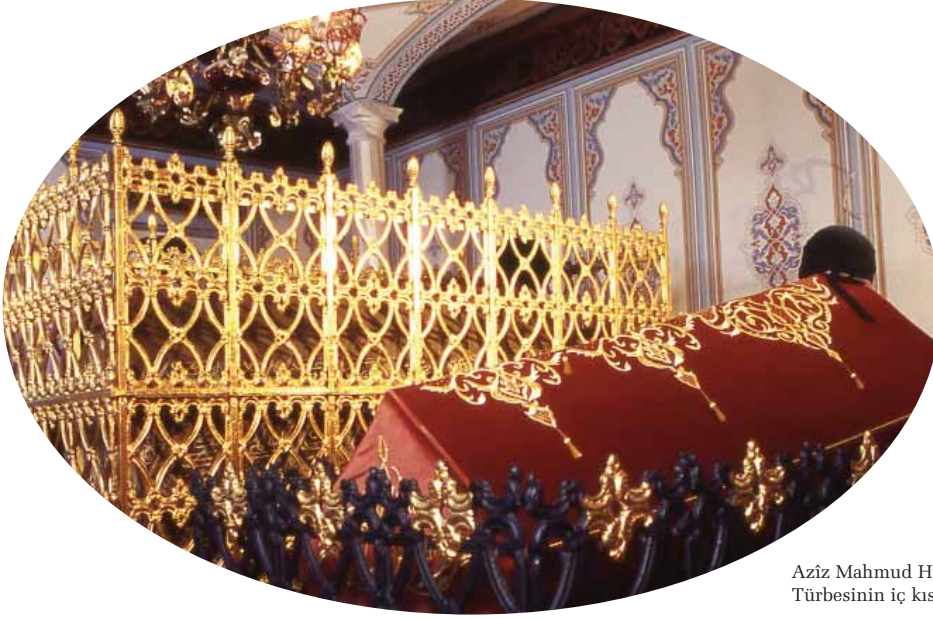

Aziz Mahmud Hüdâyi Türbesinin giriş kapısı

bedarlıklar ile bir takım ünvanların men ve ilgasına dair kanun çıkmasıyla Osmanlıdan Cumhuriyete geçişte varlık ve özelliklerini çeşitli biçimlerde muhafazaya devam eden dergahlar ve bunların birçoğunun ayrılmaz parçaları konumundaki türbeler kapatılmış ve bu türbelerin bakımını üstlenen türbedarların ünvanları da fiilen geçersiz hale gelmiştir. Bu durumdan Azîz Mahmud Hüdâyî Türbesi de etkilenmiştir. Doğal olarak 1925'ten itibaren ziyaretlere kapatılmıştır. Kapanıştan sonra türbedeki bazı kıymetli eşyalar Topkapı Sarayına nakledilmişlerdir. Türbenin bitişiğinde bulunan Cami ve müstemilatı Vakıflara ait olmakla beraber Vakıflar idaresi Türbenin durumu konusunda o yıllarda her hangi bir bakım ya da elden geçirme gibi bir husus içinde bulunmamıştır. Çünkü böyle bir ihtiyacın o yıllarda düşünülmemeyeceği aşıkardır. Ancak türbe kapalı da olsa halkın Türbeye karşı hürmet hissi ve çevresinden de olsa ziyaretleri yerel ölçekte her zaman ve her şart altında devam etmiştir. Yani görünüşte kapalı olan türbe gönüllerde daima açık kalmıştır ve hiç kapanmamıştır.

1925'ten sonra türbe kapanınca herhangi bir kapatma tutanağı düzenlenmemiş olduğundan kapatmanın inzibatî ölçekte gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Yaptığımız araştırmalar da konu hakkında en erken yazışma Üsküdar Emniyet Müdürlüğüne İstanbul Edebiyat Fakültesi'nden gönderilen 14.9.1940 tarihli araştırma müracaatıdır. Bu müracaatta türbede ve çevresinde bir ilmi araştırma için emniyetten giriş izni istenmektedir.

Topkapı Sarayı'nın Müze'ye dönüştürülmesinden sonra kurulan Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü dönemin Maarif Vekilliğine bağlı olarak hizmet vermekte iken Azîz Mahmud Hüdâyî Türbesi ile özel olarak ilgilenilmiş ve 28.6.1943 tarihinde türbeye bir türbedar tayin edilmiştir. Yazıda türbedar denilse de resmi

Aziz Mahmud Hüdâyi
Türbesinin iç kısmı

olarak bir bekçilik söz konusudur. İlginç olan tayin edilen türbedara daha önce Topkapı'ya götürülen malzemelerin de teslim edilmesidir.

1950'ye kadar türbe Emniyet, Vakıflar ve Topkapı Sarayı arasında kalmıştır. Araştırma söz konusu olduğunda emniyet, malzemeler söz konusu olduğunda Topkapı Sarayı, tamir bakım konuları gündeme geldiğinde vakıflar adres olarak gösterilmiştir. Bunun örneği 3 nolu yazışmada görülmektedir. Burada Kadıköy Vakıflar Müdürlüğü Topkapı Sarayı Müzesine yazdığı 28.2.1950 tarih ve 401-9 sayılı yazıda Hüdâyi türbesinin müzeye ait olduğu belirtilmektedir.

12.2.1954 yılına gelindiğinde Türbe'nin resmi açılışına kadar olan sürecin baş mimarlarından Mustafa Düzgünman'ın anahtarı teslim almasını görmekteyiz. 11.2.1954'te türbe bekçisi Selahaddin Ozan istifa etmiş ve yerine devir teslim 12. 2. 1954 yılında Mustafa Düzgünman'a yapılmıştır. Mustafa Düzgünman bu görevi fahri olarak üstlenmiştir. Çünkü kendisi Üsküdar'da meşhur bir aktardır. Bu tarihten itibaren Mustafa Düzgünman fikren ve ruhen gönülden bağlandığı Hüdâyi Hazretlerine duyduğu hürmetle türbenin her türlü küçük bakım ve onarımını yapmıştır. Ancak türbe görünüşte kapalı ve fakat Mustafa Düzgünman tarafından, ziyaret etmek isteyenlere açılmaya başlanmıştır.

5.3.1962 tarihli bir yazışma da türbede yaşanan kubbe kurşunlarının çalınması olayında Mustafa Düzgünman'dan fahri türbedar olarak bahsedilmekte ve O'nun aldığı önlemler sayesinde türbenin yağın yağmurlardan etkilenmesinin önüne geçildiği anlaşılmaktadır. 1960'lardan 70'lere gelindiğinde buna benzer durumlar sıklıkla yaşanmıştır. 1972 yılına geldiğimizde Türbe'nin idari açıdan Türk İslam Eserleri Müzesi türbeler şefliğine bağlı olarak değerlendirilerek Mustafa Düzgünman'dan Üsküdar'daki diğer türbelere de bakması istenmiş ve mer-

hum Düzgünman'ın bunu kabul etmemesi üzerine Adıgüzel Alper adlı görevliye (Karacaahmet Türbesi bekçisi) devir teslim sözkonusu olmuştur. Devir teslim 7 Eylül 1972 yılında yapılmıştır. Ancak 2 gün sonra görülen lüzüm üzerine tekrar Mustafa Düzgünman türbeyi devralmıştır. 4.9.1979 yılında artık kültür bakanlığı İstanbul Türbeler Müdürlüğüne bağlı olan Hüdâyî türbesinin bakıcısı Mustafa Düzgünman'dan memur gibi çalışması istenmiştir. 1.9.1979 tarihinden itibaren Düzgünman istifa etmiştir. İstifa'ya yol açan sebep 4.8.1979 tarihli dilekçedir. Bu dilekçede türbenin 5 yıldır devamlı kilit altında tutulduğu belirtilmekte ve bunun belli günlerde açılması istenmektedir. Oysa resmi olarak zaten kapalılık devam etmektedir. Ancak artık vatandaşların açık kalsın talepleri artmaktadır. 7.2.1980'de bir grup vatandaş kültür bakanlığına müracaat etmiş ve türbenin açılmasını istemişlerdir.8.5.1980 de verilen cevapta ise bunun ancak bakanlar kurulu kararıyla mümkün olabileceği belirtilmiştir. Ve bir 8 yıl daha geçmiştir. 24.1.1988 de bir dilekçe daha verilmiş Eyüp Sultan türbesi gibi buranın da açılması istenmiştir. Bu dilekçe de türbe görevlisinin idareden emir gelmeden türbeyi açamadığı belirtilmektedir. Ve bir 2 yıl daha geçmiştir. 1990'a gelindiğinde türbelerden Türk büyüklerine ait olanların açılması hakkında 16.2.1990 tarih ve 20435 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 612 sayılı kanun ile türbenin açılmasının önündeki bütün idari engeller bir anda kalkmıştır. Kültür Bakanlığı'nın talimatı ile Hüdâyî türbesi'nin ziyarete açılması istenmiş ve 15 Mart 1990 tarih ve 02292 sayılı onay ile türbe resmi olarak ilk defa Cuma ve Cumartesi günleri ziyarete açılmıştır.

İşte 1925 ten 1990'a uzanan zaman diliminde türbenin idari açıdan kapanmasından açılmasına uzanan bürokratik süreç halkımızın gönlünde sürekli açık olan türbenin resmî açıdan da açılmasıyla sonuçlanmıştır.

Sözlerimi bu süreçte emeği büyük olan Türbedar Mustafa Düzgünman'ın bir Hüdâyî methiyesiyle noktalamak istiyorum:

Açar kalbe bâb-ı safâ
Olmaz orda gam u cefâ
Hem kâse-i Kevser-şifâ
Tâc-ı Sultan Hüdâyî